

FEJŐS SÁNDOR PHD

fejossandor@indamail.hu
történész (SZTE JGYPK)

A szentesi sajtó kibontakozása a dualizmus korában

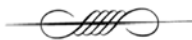
Development of the Szentesi press during the dualism era

Pető Bálint (2019):

A szentesi sajtó kezdetei (1871–1883)

Szeged, Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. 222 old.

DOI 10.14232/belv.2019.2.14

<https://doi.org/10.14232/belv.2019.2.14>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article: Fejős Sándor (2019): A szentesi sajtó kibontakozása a dualizmus korában. *Belvedere Meridionale* 31. évf. 2. sz. 203–206. pp.

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

Pető Bálint, a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karának adjunktusa, a Délvidék Kutató Központ tagja, a *Délvidéki Szemle* című történettudományi folyóirat szerkesztője. Fő kutatási területe a dualizmus kori magyar sajtótörténet, különös tekintettel a dél-alföldi régióra, a tágabban értelmezett Délvidék térségére vonatkozóan. Számos tudományos igényű – magyar és idegen nyelvű – tanulmányt, cikket, recenziót stb. publikált a szerző

a témával kapcsolatban.¹ A tavaly megjelent *Magyarkanizsa monográfiája (1848–1945)* című kötet társszerzőjeként és szerkesztőbizottsági tagjaként tevékenykedett.² 2018-ban a Szegedi Tudományegyetem Történelemtudományi Doktori Iskolájában szerzett PhD tudományos fokozatot. Doktori disszertációjában Szentes város sajtótörténetének kezdeti időszakát dolgozta fel, amelynek kibővített, átdolgozott változata: *A szentesi sajtó kezdetei (1871–1883)* címmel jelent meg 2019-ben. A kötet megírása során – a témában való jártasság mellett – érzelmi kötődés is motiválta a szerzőt, ugyanis gyermekéveit Szentes városában töltötte.

Pető Bálint – a hat fejezetre osztott – könyvében, a rendkívül gazdag szakirodalom mellett első-sorban primer forrásokra (korabeli orgánumokra, levéltárak anyagára) támaszkodik. Az Országos Széchényi Könyvtár, illetve a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának iratanyagán kívül, a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun, Csongrád és Heves Megyei Levéltárainak dokumentumait is megtekintette, sőt a Romániai Nemzeti Levéltár Temesvári Levéltárában is kutatott.

A szerző az *Előszóban* világosan kifejti az általa vizsgált időintervallum (1871–1883) okát, amelynek kezdőpontja evidens, hiszen Szentes első önálló sajtóterméke 1871-ben jelent meg. Munkájában a végpont meghatározása több szempontból is logikus, ugyanis az új, klasszicista stílusú vármegyeháza épületében, 1883-ban tartotta meg alakuló közgyűlését a megyei tisztikar, amelynek révén Szentes ténylegesen Csongrád vármegye székhelyévé válhatott. Másrészt a helyi hírlapkiadás megteremtője, Cherrier János az említett esztendőben költözött el a településről, így az általa létrehozott *Szentesi Lap* életében – Sima Ferenc irányításával – egy új korszak kezdődött.

A második, a magyarországi sajtó történeti áttekintését felölelő fejezetben kellő hangsúlyt kap az 1848-as sajtótörvény, a kiegyezés utáni sajtókérdés jogi szabályozásának mechanizmusa, a szabad sajtóviszonyokat létrehozó intézkedések kiemelt szerepe. A szerző felvázolja a dualizmus kori hazai sajtó három nagy korszakát: az 1867 és 1875 közötti „*eszmehirdető*” politikai sajtó időszakát, amelyet az „*üzleties*” korszak követett. Ennek keretében – a pártkötöttség mellett – a szerkesztők, kiadók mindinkább üzleti vállalkozásként tekintettek a hírlapkiadásra. A harmadik, az 1880-as évektől kezdődő periódus már a tömegsajtó meghonosodását jelentette, s a tőkés, piaci szemlélet előtérbe kerülését eredményezte. A szerzőt dicséri, hogy megfelelő korlátok között, de a teljesség igényével betekintést nyújt a demokratizálódó közélet, a növekvő számú írni-olvasni tudó olvasóközönség információigényét kielégítő magyarországi tömegsajtó kialakulásának

¹ PETŐ BÁLINT (2014): *Magyarkanizsa városi státusának első esztendeje a helyi sajtó tükrében. Délvidéki Szemle* 1. évf. 1. sz. 31–39.; PETŐ BÁLINT (2015): *The Beginnings of Printed News in Magyarkanizsa. Délvidéki Szemle* 2. évf. 2. sz. 56–69.; PETŐ BÁLINT (2016): *A nyomtatott sajtó kezdetei egy dél-alföldi kisvárosban: a Szentesi Füzetek és a Szentesi Lapok. Délvidéki Szemle* 3. évf. 1. sz. 17–34.; PETŐ BÁLINT (2017): *Az első szentesi kisdiedőv megnyitása – a helyi sajtó tükrében. Délvidéki Szemle* 4. évf. 1. sz. 5–17.; PETŐ BÁLINT (2017): *Politikai szatíra és antiszemita uszítás: a Darázs című szentesi élclap. Délvidéki Szemle* 4. évf. 2. sz. 53–67.; PETŐ BÁLINT (2018): *Az első világháború kitörése a magyarkanizsai sajtó tükrében. Délvidéki Szemle* 5. évf. (2018) 1. sz. 61–72.; PETŐ BÁLINT (2018): *A Kecskeméti Lapok első nyolcvannégy éve: Miklós Péter: A Kecskeméti Lapok története (1868–1956). Délvidéki Szemle* 5. évf. 1. sz. 115–117.; PETŐ BÁLINT (2018): *A szentesi sajtó megteremtője: Cherrier János. In DÖBÖR ANDRÁS – FORRÓ LAJOS – ZAKAR PÉTER (szerk.): Fejezetek a Délvidék múltjából. Fiatalok a Dél-alföldi Média Alapítvány, Szeged. 125–164.; PETŐ BÁLINT (2019): *Kérésztételű hetilapok Szentesen az 1870-es években. In MIKLÓS PÉTER (szerk.): Nemzetiségek, vallások, kultúrák a Dél-Alföldön. Szeged, Bálint Sándor Szellemi Örökségért Alapítvány. 117–128.**

² DÖBÖR ANDRÁS – PETŐ BÁLINT (2018): *A magyarkanizsai sajtó kezdetei (1909–1918). In FEJŐS SÁNDOR (főszerkesztő): Magyarkanizsa monográfiája (1848–1945). Kanjiža (Magyarkanizsa), József Attila Könyvtár, Magyarkanizsa – Biblioteka „József Attila”. 352–398.*

folyamatába. Az országos, és a vidéki sajtót képviselő orgánumok fejlődését bemutatva rávilágít arra, hogy a vidéki hírlapkiadás „mind mennyiségi, mind minőségi értelemben jelentős elmaradottságot mutatott” a fővárosi lapokhoz viszonyítva. Ennek okán „a vidéken megjelenő politikai hírlapok nem kecsegtettek ebben az időszakban jelentős üzleti haszonnal.” A szentesi lapkiadás jó példa erre, hiszen a *Szentesi Lap* a kezdeti stádiumát követően, az 1880-as évek közepétől (Sima Ferenc vezetésével) vált jól jövedelmező vállalkozássá. A kötet alapvetően sajtótörténeti monográfia, azonban a szerző a harmadik, *Szentes város története 1867-től 1883-ig* című fejezetben indokoltan részletezi a korabeli település politikai, közigazgatási, gazdasági, oktatási, vallási, demográfiai és kulturális viszonyait. A kiegészítést követően Szentes visszanyerte rendezett tanácsú városi státusát, amelyhez a törvényhatósági (1870:XLII. tc.), továbbá a községi törvény (1871:XVIII. tc.) új keretet biztosított. Kárpótlás hiányában, Szentes – az örökválsági szerződés veszteseként – protestáns, ellenzéki, függetlenségi párti város maradt 1910-ig, amely döntően befolyásolta a település társadalmi, gazdasági fejlődését. Megyeszékhellyé vált, azonban az urbanizációt elősegítő gazdasági és társadalmi folyamatok csupán a századfordulóra teljesedtek ki – véli a szerző. Szentes város dualizmus kori történetét gyakorlatilag végigkísérte a zömében református, a Kossuth-kultuszt ápoló, helyi ellenzéki erők és a kormánypárti megyei vezetés között kialakult éles ellentét, amely gyakran egymás sértegetésétől, lejáratásától sem volt mentes. A politikai közhangulatot többségében reprezentálták a korabeli sajtóorgánumok is.

A kötet címét viselő és egyben a mű központi tárgyát képező fejezetben a szerző kilenc, az általa vizsgált periódusban megjelent lap (*Szentesi Füzetek, Szentesi Lapok, Alföldi Figyelő, Szentesi Lap, Szentes és Vidéke, Csongrádmegyei Közlöny, Alföldi Nővilág, Északi Fény, Darázs*) működését tárta fel. Pető Bálint kiemelkedő érdeme, hogy sajtótörténeti monográfiájában az újfajta társadalomtörténeti szempontú vizsgálódásának aspektusait a hagyományos, deskriptív, kizárólag a tartalomra koncentráló és ezáltal a társadalmi-kulturális kontextust figyelmen kívül hagyó vizsgálatot kiegészítve az értelmező, analitikus megközelítés módszerével mutatja be a helyi lapok társadalmi-kulturális szerepét. A módszer lényege, hogy nem pusztán az újságra mint végtermékre koncentrálnak, hanem az előállítás folyamatában részt vevő vállalkozók (kiadók), a szerkesztők, valamint a szerzők céljait, továbbá az olvasóközönség társadalmi bázisát, illetve kulturális, szociológiai hátterét is szemlélteti. Az analízis során kikristályosodik, hogy a XIX–XX. század során már kapitalista vállalkozásként működött véleményformáló tömegsajtó mely társadalmi csoportokra és miként tudott hatást gyakorolni. Nem elhanyagolható szempont, hogy a sajtótermék értékesítéséből keletkező profiton kívül milyen egyéb, szekunder célokat igyekezett megvalósítani a vállalkozó. Az 1871 februárjában, a szegedi Burger Nyomdában sokszorosított *Szentesi Füzetek* című mezőgazdasági szakfolyóirat a település „első nyomtatott tömegtájékoztató médiuma”. Ennek ellenére a szentesi polgári sajtó megteremtőjének Cherrier János nyomdászt tekinthetjük, aki az 1870-es években három lapot is indított a későbbi megyeszékhelyen. Pető Bálint könyvében kiemeli, hogy az 1871 júliusától megjelenő *Szentesi Lapok* című orgánum igyekezett politikailag semleges maradni, és pontosan ez okozta a vállalkozás kudarcát, ugyanis egy erősen ellenzéki város közvéleménye nem az objektív tájékoztatást, hanem egy, a kormány ellen nyíltan fellépő helyi újság fenntartását igényelte. Az *Alföldi Figyelő*, amelyet Cherrier regionális szinten, az egész Alföld hetilapjaként kívánt működtetni szintén kérészéletűnek bizonyult, érdeklődés hiányában ugyanis a sorsa gyorsan megpecsételődött. A *Szentesi Lap* viszont sikeres, jövedelmező

vállalkozássá nőtte ki magát, ehhez azonban a felelős főszerkesztőnek kinevezett, a 48-as elveket valló Buday József kormányellenes hangvételű vezércikkei nagyban hozzájárultak. A megye részéről a lapkiadóra nehezedő – a pártatlanságot követelő – politikai nyomásnak engedett Cherrier, és menesztette az ellenzéki főszerkesztőt. Miután Sima Ferenc református lelkész, a helyi Függetlenségi Párt elnöke került a szerkesztői székbe, a *Szentesi Lap* ismét az ellenzékét támogató újsággá avanzsálódott. Sima Ferenc 1883-ban megvásárolta a lap tulajdonjogát és az azt sokszorosító nyomdát is a várost elhagyó Cherrier Jánostól. Ezzel a település sajtótörténetben egy új korszak kezdődött. 1880-tól viszonylag hosszú ideig (1919-ig) a *Szentesi Lapnak* megszűnt a monopolhelyzete a szentesi nyomtatott tömegtájékoztatás vonatkozásában, mivel ekkor kezdte meg működését a *Szentes és Vidéke* „társadalmi, közművelődési, ipar, gazdasági, és szépirodalmi” hetilap. A pártatlanság látszatának fenntartására ügyelő új orgánum programhirdető vezércikkében nyíltan leszögezte, hogy a *Szentesi Lap* konkurens újságjaként kíván tevékenykedni. Eleinte torzskodás, míg a későbbi időszakban a békés egymás mellett élés jellemezte a két helyi lap kapcsolatát. A korszakban – az ellenzéki erők kigúnyolása céljából – két élcslapot is megjelentettek. A humorisztikus *Északi Fény* és a város prominens személyiségeit lejáratni igyekvő, gyakran az alpári stílustól sem mentes *Darázs* című hetilapok rövid életűek voltak, ugyanis a szentesi közvélemény a nyíltan sértegető, „*a durva, zsidók ellen uszító hangnemre nem volt fogékony*”.

Pető Bálint a kötet ötödik fejezetében – leróva tiszteletét a szentesi sajtó megteremtőjének – részletesen ismerteti Cherrier János gazdag életpályáját. A szerző az életrajz megírása következtében végzett több hónapos kutatómunkájáért külön dicséretet érdemel, hiszen a Romániai Nemzeti Levéltár Temesvári Levéltárában rábukkant Cherrier János hiteles születési anyakönyvére. A szakirodalomban több helyen – a források hibájának köszönhetően – Cherrier születési helyeként tévesen Törökszentmiklóst jelölték. Korrigálva a hibát, a kötet szerzője primer forrással igazolja, hogy a nyomdász, könyvkereskedő Nagyöszön született.

Összességében elmondhatjuk, hogy Pető Bálint könyve alapos, hiánypótló munka, amely számos új elemmel gazdagította a hazai sajtótörténet-írást. Az olvasmányos, jó stílusban megírt, ugyanakkor jelentős számú primer forrást és szakirodalmat felhasználó, valamint statisztikai mutatókat, táblázatokat, diagramokat tartalmazó kötet ennek okán a régió gazdaságával és társadalomtörténeti kérdéseivel foglalkozó kutatóknak is ajánlható.